

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף מ"ה

(א) איבער אים, הא דאפקר' באנפי תרין, וכו'- פי' הר"ן, דכיון שיש שם רק שנים, א"כ אדעתא דחד מהנך בלחוד אפקר', ומשום הכי דמי למתנה, ואינו הפקר עד דאית' לרשות זוכה. והק' הנודע ביהודה (תנינא, יו"ד קנ"ד, ד"ה ולא), הא ב"ה ס"ל דהפקר לעניים לא הוי הפקר, עד שמפקר לעניים ולעשירים, וא"כ, למה הוי הפקר כאן בכלל, הרי לא הפקירו אלא אחד מהנך. וכ' להוכיח מכאן דכל הדין דב"ה דאינו יכול להפקירו רק לעניים הוא רק אם הפקירו לכל עניים (ולא לעשירים). אבל היכא שהפקירו למי שהוא נוכח, והפקירו כדי שיהא זה יכול לזכות בה, בכה"ג שפיר מהני ההפקר. אולם ע' בשו"ת חתם סופר (יו"ד שי"ז, ד"ה ומה), שהביא דברי הנו"ב, ותמה עליו דבאמת מוכח מסוגיין להיפוך, דביאור דברי הגמ' כאן הוא דהמפקר בפני שנים אינו אלא מסלק עצמו מהחפץ, ורשאי זה לזכות בה נודאי לשון "סילוק" לאו דוקא, דא"א להסתלק מדבר שיש לו, וכמבואר בכתובות (פג.), אלא כוונתו להניח לזה לעשות מעשה קנין, וא"כ הוי מתנה ולא הפקר, וא"כ, כל זמן שאין חבירו זוכה בה, שפיר יכול זה לחזור. אבל אין כאן הפקר אמיתי, דאם ה' הפקר אמיתי, אז לא ה' יכול לחזור. וא"כ מוכח להיפוך, דהיכא דאינו הפקירו אלא למי שנוכחו, אי"ז חשיב הפקר. וע"ע בפ' הרא"ש, דמעיקרא כ' דהוי הפקר, אלא דלענין חזרה אינו כהפקר, דבכה"ג יכול לחזור. אבל לבסוף כ' דלשון הגמ' משמע דלא הוי הפקר כלל, ולכאור' משמע דב' צדדיו הוי על דרך המח' בין החת"ס והנו"ב.

(ב) דבר תורה אפי' בא' הוי הפקר, ומה טעם אמרו בגי', וכו'- יצא דלמעשה צריכין ג' כדי לעשות דבר הפקר, וק' ממתני', דמבואר דאפי' בפחות מג' הוי הפקר. וכ' הריטב"א (מג). "דבשעת הדחק לא בעו רבנן הפקר בפני ג', ואוקמוה אדאורייתא", והוי הפקר. עוד פי' הב"ח (יו"ד רכ"א, ב') "דאף מדברי סופרים לא אמרו דאינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה אלא לענין שיכול לחזור בו המפקר, ולומר החזיר לי את שלי, דכיון דלא היו שם שלשה, מצינא למיהדר, אבל כאן, כל כוונתו כדי שיבא המודר ויטלנו ויאכל, ורוצה בהפקרו זה, הלכך אין כאן איסור, אע"פ שלא היו שלשה" נ"יש לע' אם כוונת הב"ח הוא דכיון דהוה כוונתו, א"כ באמת אינו יכול לחזור בו, או דלמא דשפיר יכול לחזור בו, אלא דאינו חוששים שמא יחזור בו, ולכן אין כאן איסור נדר, כיון שאין חשש שמא יחזור בו, ויעבור חבירו על הנדר. עוד כ' הש"ך (שם, נ"ג) לתרץ ע"פ מש"כ תוס' כאן, דכל הדין דצריך ג' הוא רק במקרקעי, אבל במטלטלי אי"צ ג', וא"כ אין כאן קו' כלל, דבמטלטלין עסקי'.

(ג) אפי' בא' הוי הפקר- יש לע', מהו אם הפקיר בינו לבין עצמו, האם זה מהני או לא. הפי' הרא"ש כ' דה"ה בינו לבין עצמו הוי הפקר, ולכן יכול להפקיר כליו בשבת, כדי שלא יעבור על שביעת כליו, וכן בהמתו אם השאילה לעכו"ם ולא החזירה לו קודם שבת (וע' לעיל [מ"ד] שהבאנו דין זה מר' פרץ), ומהני בינו לבין עצמו. אולם ע' בכסף משנה (נדרים ב', ט"ז), דדייק מלשון הרמב"ם שם דצריך להיות דוקא בפני א'. ובשו"ע (חו"מ רע"ג, ז') תפס לשון הרמב"ם, והרמ"א שם כ' די"א דאפי' בינו לבין עצמו מהני. אולם ע' באור"ח (רמ"ו, ג') ששם סתם המחבר כדעת הרא"ש, וע' בשער הציון שם (י"ח), שהביא שכבר נתקשו האחרונים בסתירת דברי המחבר, ע"ש.

השותפין

(ד) השותפין שנדרו הנאה זה מזה, אסורין ליכנס לחצר- העיר הר"ן, הרי יש לכ"א זכות ליכנס לחצר, ולהשתמש שם, וא"כ איך אסר של חבירו על חבירו. וביאר דבאמת יש לכ"א מהם קנין בחצי שלו בחצר, ויש לו ג"כ שעבוד על החצי השני להשתמש שם, וע"י הנדר פקע השעבוד, משום דקונמות מפקיעין מידי שעבוד (והעיר השלמי נדרים דהוה הר"ן לשיטתו, דכ' לקמן דקונם פרטי מפקיעין מידי שעבוד, אבל לשי' ר"ת שהביא הר"ן לקמן דס"ל דרק קונם כללי מפקיע מידי שעבוד, הדרה קו' הר"ן לדוכתי). וע' בתוס' רעק"א (מ"ב), דכ' דלכאור' מוכח דמיירי דמה שנדרו זה מזה, היינו מנכסיהן, דאי נדרו שלא יהנה זה מזה, הרי לא מהני לי' מידי במה שעשה לו מה שמחויב לעשות לו, וכיון דמבואר בר"ן דמשועבד הוא לו לענין זה, ויכול לאוסרו, ע"כ מיירי דאסרו נכסיהם אהדדי. אולם הק', א"כ מה שי"ך לומר דמתני' תלוי במח' ר"א ורבנן אם ויתור אסור במודר הנאה, וכמש"כ הר"ן, הא לכאור' הביאור במה דס"ל לרבנן דויתור מותר במודר הנאה, היינו משום דאי"ז נחשב דנהנה ממנו, שהרי הדרך הוא לוותר על דבר זה, אבל בנכסיו לא שי"ך לומר כן, שהרי סכ"ס נהנה הוא מהקרקע שהלך עלי', ומהו ההיתר, והניח בקו'. וע' בשיעורי הגר"ד פוברסקי (שי"א), דכ' דהשלמי נדרים (לב:) כבר כ' להוכיח דהמח' ר"א ורבנן הוא גם באוסר נכסיו, ולא רק באוסר הנאתו עליו. וביאר הגר"ד, דמ"ד דויתור מותר, אינו משום דס"ל דאי"ז חשיב דנהנה ממנו, אלא הביאור הוא דנתכוין לאסור זה בנדרו, ובזה אין חילוק בין הנאה ממנו או מנכסיו (ולפי מה שהבאנו לעיל [ל"ב] מהרשב"ם בב"ב [נז:]), דהביאור בהא דויתור מותר במודר הנאה הוא משום דהו"ל כאילו הפקיר נכסיו כלפי הנאה זו, לכאור' ג"כ א"ש.

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

(ה) **אסורין ליכנס לחצר** - פי' הר"ן דזהו שי' ר"א דס"ל דויתור אסור במודר הנאה, ולכן אסורין אף רק ליכנס לחצר. אבל הריטב"א פי' דמתני' אף רבנן היא, דס"ל דויתור מותר במודר הנאה, ומה דתנינן דאסורין ליכנס לחצר, היינו דאסור ליכנס ולהשתמש שם. וע' בפ' הרא"ש דכ' דבחצר כ"ע קפדי על דריסת הרגל. וכן ע' בהרא"ש בהל' לעיל (ד', א'), שהביא מר"ת שהק' מגמ' שם למתני', וכ' דבאמת מתני' אתי לכ"ע, ומשנה לעיל מייירי בבקעה, ומתני' כאן מייירי בחצר. וע' בקרבן נתנאל (כאן, סי' א', אות ט') שהק' דהרא"ש (וכן ר"ת) סותרים דברי עצמן, דהא תירצו קו' הר"ן מהא דקיי"ל בעלמא אין ברירה וכאן קיי"ל כראב"י, דיי"ל דקיי"ל כראב"י ולא מטמין, דראב"י מתיר משום דס"ל יש ברירה, אבל באמת קיי"ל דאין ברירה, אלא דויתור מותר במודר הנאה. ותמוה, הרי לדברי הרא"ש ור"ת אין מתני' ענין לויתור כלל, והניח בצ"ע.

(ו) **ראב"י אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו** - ע' בר"ן שהביא מהגמ' בב"ק דתולה מח' ראב"י ורבנן באם אמרי' יש ברירה או אין ברירה, דהא בעלמא קיי"ל דאין ברירה, וכאן הא פסקינן כראב"י, דס"ל דיש ברירה, והביא כמה תירווצים לזה. עוד תי' כ' הרשב"א לקמן (מו:), וכ"כ הרמב"ן בב"ב (קז. ד"ה והלכתא), וזה לשונו בתוך דבריו, "ולי נראה משום דויתור מותר מן התורה במודר הנאה, אבל מדרבנן ודאי ויתור אסור, ויש ברירה מדרבנן". וע' בתוס' רעק"א (סוף אות מ"ב), דבאמת הק' כן על קו' הר"ן מעיקרא, הרי פשוט הוא דויתור אינו אסור אלא מדרבנן, וא"כ לכאור' הק' מעיקרא ליתא, והניח בצ"ע. וע' בשלמי נדרים דכ' ליישב דמה דקיי"ל דברבנן יש ברירה, היינו משום דמספקא לן אם יש ברירה או לא, וא"כ לענין איסורים דאורייתא, דספק דאורייתא לחומרא, אמרי' אין ברירה, ואילו לענין דינים דרבנן, דקיי"ל ספיקו לקולא, אמרי' יש ברירה. וא"כ, ביאר השלמ"נ דכיון דנדרים הו"ל דבר שיש לו מתירין, כיון שיכול לשאול עליו, א"כ גם באיסור דרבנן י"ל דספיקו לחומרא, וא"כ אפי' אם ויתור אינו אסור אלא מדרבנן, מ"מ י"ל דאמרי' בי' דאין ברירה.

(ז) **בקר' הר"ן בסתירה בין הפסקים** - הבאנו קו' הר"ן מהא דכאן קיי"ל כראב"י, ובעלמא קיי"ל דאין ברירה, וא' מהתירווצים שהביא הוא דבאמת קיי"ל דיש ברירה. והביא רא' לזה מהגמ' בתמורה (ג). לענין מחיר כלב, דאמרי' התם דכל הטלאים אסורים, והק' הגמ' למה אין נוטלין טלה א' כנגד הכלב, והשאר תשתי, אלמא דקיי"ל יש ברירה אף בדינים דאורייתא. וע' בשלמי נדרים, שהביא מה שהק' המקור חיים (תמ"ח, א', באמצע ד"ה ומה שהק'), דלימא דמחיר כלב בטל ברוב, ואף דאמרי' דבעל חי חשיב הוא ואינו בטל, דין זה אינו אלא מדרבנן, וא"כ שוב בטלה ראיית הר"ן, דנמצא דשם הוי איסור דרבנן, וודאי באיסורים דרבנן אמרי' יש ברירה. וכ' השלמ"נ דמוכרחין לומר דס"ל להר"ן כשי' ר' משולם (הובא במרדכי בסוף חולין), דס"ל דמה שנתערב בתחלתו ברייתו אינו חשיב בטל ברוב כלל, וגם מחיר כלב זה לא הי' ניכר באיסורו קודם שנתבטל ברוב, ולכן אינו בטל. עוד כ' לתרץ ע"פ מש"כ הפרי מגדים, דלא אמרי' דחד בתרי בטל אלא כשידוע השנים המותרים, משא"כ היכא דכ"א בספק עומד, בזה לא אמרי' ביטול ברוב. וע"ע ברעק"א בתמורה שם, דכ' דאפשר דס"ל לתוס' שם (שג"כ הביא רא' זו) דמה שאסור משום דאמרי' דמדרבנן אינו מתבטל, חשיב איסורו שיש לו עיקר מן התורה, ובכל דבר שיש לו עיקר מן התורה ג"כ אמרי' דאין ברירה, כמו בדאורייתא גופא.

(ח) **עוד בהנ"ל** - ע' בר"ן שהביא מה שתי' ר' משה (דהיינו הרמב"ן), דברירה דמתני' אינו ברירה כמו כל ברירות, דכאן אין דבר שאינו נתברר עכשיו דעתיד להתברר, אלא דזהו תשמישיהו מהשתא, דכ"א עייל בדנפשי', ולא בדחברי' כלל. ובביאור דבריו כ' בשיעורי הגר"ד פוברסקי (שי"ח) דס"ל דחצר שאין בה דין חלוקה אינו כמו שותפות דעלמא, דבשותפות דעלמא אמרי' דכ"א יש לו חציו, רק דהחלקים מעורבים יחד. אבל כאן אינו כן, אלא דהוי ככולו של שניהם, ואין לא' שום בעלות בלא השני [והוי כמו תפוסת הבית בירושה קודם חלוקה, דבעלות א' היא, אלא שיש בה ב' בעלים]. ומש"ה אין א' יכול לאסור על חבריו, כיון דחשיב דאוסר דבר שאינו שלו (עכ"פ לראב"י), כיון דכולו של שניהם הוא. אלא דהק' על ביאור זה, מהא דעבד של ב' שותפין, דג"כ הוא כמו חצר שאין בה דין חלוקה, ומ"מ אחד יכול לשחרר חציו שלו, אלמא דאף בחצר שאין בה דין חלוקה, אמרי' דלכ"א יש לו בעלות על חציו, והניח בצ"ע. אבל הר"ן לא פי' כן, אלא פי' דזהו ברירה רגילה, אלא דויתור נתברר משאר עניני ברירה, ולכן כ"ע מודו דכאן אמרי' דיש ברירה. וע"ע בשו"ת רעק"א (ס"ו), דדן במי שמשותף עם עכו"ם בבית שאין בה דין חלוקה, אם יש בה חיוב מזוזה או לא. וכ' דלכאור' יהי' תלוי במח' הרמב"ן והר"ן בסוגיין, דלפי הר"ן, הרי הוא נדון של ברירה רגילה, וא"כ, כשישראל משתמש שם, הרי כל הבית שלו, ולכן שפיר י"ל דחייב במזוזה. אבל לפי הרמב"ן, הא אין לך רגע שאין העכו"ם ג"כ בעלים על כולה, וא"כ יש לפוטרו ממזוזה. וסיים לדינא, דאם הבית שכור הוא, שכל החיוב מזוזה אינו אלא מדרבנן, א"כ יכולין להקל כשי' הרמב"ן, אבל אם קנוי הוא להם, דחיוב מזוזה מדאורייתא, א"כ יהי' צריך להחמיר כשי' הר"ן. עוד נקודה במח' הרמב"ן והר"ן, דלפי הרמב"ן, לכאור' פשוט הוא דשניהם יכולים להשתמש בהחצר בהדדי, דכשכל א' משתמש, בדידי' הוא משתמש. אבל לפי הר"ן יש לע', האם נתברר דעכשיו של א' מהם הוא, וא"כ ממילא כל זמן שהוא שם אין השני יכול להשתמש שם, או לא. וע' בקרן אורה (ד"ה ומשמע) דכ' דמשמע מהלחם משנה (נדרים ז', ב') דאסורים הם להשתמש ביחד, אבל הקר"א עצמו ס"ל דמותרים הם להשתמש בהדדי [ויש לע' אם שייך לברר דלפי הר"ן ג"כ שייך סברא כעין הרמב"ן, דכשכ"א על איזה חלק של החצר, נתברר דעכשיו זהו חלק שלו].

(ט) **עוד מהר"ן בענין ברירה** - כ' הר"ן בתוך דבריו דמה דאמרי' בעלמא אין ברירה, היינו משום "שאין ראוי שיחול הדבר על הספק", ומשמע דס"ל דאינו חל כלל, וכמש"כ תוס' בעירובין (לז:). אולם ע"ע בתוס' שם, שהביא מהמהר"י דס"ל דחל, אלא דחל באופן שאינו מבורר. וכן משמע מרש"י בחולין (יד:), דכ' דהיכא דעושה תרומה באופן שאינו מבורר, יש לחוש שמא שתה תרומה, אלמא דחל באופן שאינו מבורר. וע"ע בקהלות יעקב (גיטין י"ט), שתולה זה במח' רש"י ותוס' בגיטין (עג:).